

BO‘LAJAK TARBIYACHILARNING RAQAMLI KOMPETENTSIYASINI SHAKLLANTIRISHDA PEDAGOGIK LOYIHALASHNING ROLI

 [10.70728/tech.v2.i03.026](https://doi.org/10.70728/tech.v2.i03.026)

Olamova Mamura Umarovna

TMII Ijtimoiy-gumanitar kafedra katta o‘qituvchisi

e-mail: olamovamamura@gmail.com

Annotasiya. XXI asrda raqamli texnologiyalarning rivojlanishi pedagogik jarayonda yangi yondashuvlar va usullarni joriy etishni talab qilmoqda. Ayniqsa, maktabgacha ta’limda axborot-kommunikatsion texnologiyalardan (AKT) foydalanish pedagogik loyihalashning muhim qismi hisoblanadi. Ushbu maqolada pedagogik loyihalash orqali bo‘lajak tarbiyachilarning axborot-kommunikativ kompetentsiyasini shakllantirish jarayoni tahlil qilinadi. Shuningdek, O‘zbekistonda amalga oshirilayotgan ta’lim islohotlari, innovatsion ta’lim platformalarining roli va pedagoglarning raqamli kompetentsiyasini rivojlantirish bo‘yicha tavsiyalar beriladi.[1,2] Tadqiqot natijalariga asoslanib, pedagogik loyihalash jarayonida axborot-kommunikativ kompetentsiyani shakllantirishning samarali usullari tavsiya etiladi.

Kalit so‘zlar: pedagogik loyihalash, axborot-kommunikativ kompetentsiya, raqamli ta’lim, maktabgacha ta’lim, innovatsion texnologiyalar.

KIRISH

XXI asrda jamiyatning barcha sohalarida, xususan, ta’lim tizimida raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi kuzatilmoqda. Ushbu jarayon, avvalo, pedagoglarning kasbiy faoliyatiga yangi talablar qo‘ymoqda.[3] Endilikda pedagoglar nafaqat an’anaviy bilim va ko‘nikmalarga ega bo‘lishi, balki zamonaviy axborot muhitida mustaqil ishlash, raqamli resurslardan foydalangan holda pedagogik jarayonni loyihalash va ta’lim texnologiyalarini o‘zlashtirish kabi qobiliyatlarga ega bo‘lishi zarur.[4]

Maktabgacha ta’lim bosqichida bolalarning ilk bilim va ko‘nikmalari shakllanadi. Shu sababli, ularning tarbiyachilari nafaqat o‘quv-tarbiyaviy jarayonni tashkil etish, balki pedagogik loyihalash asosida ta’lim samaradorligini oshirishga qaratilgan yondashuvlarni joriy etish qobiliyatiga ham ega bo‘lishlari lozim. **Bo‘lajak tarbiyachilarning axborot-konstruktiv kompetentsiyasini shakllantirish** – bu nafaqat ularning kasbiy tayyorgarligini oshirish, balki maktabgacha yoshdagi bolalarga sifatli ta’lim-tarbiya berishning kafolati hamdir.[6,7]

“Maktabgacha va maktab ta’limi to‘g‘risida”gi Qonun (2022-yil 20-oktyabr) – bu qonun ta’lim tizimining uzluksizligini ta’minlash, bolalarning intellektual va ijtimoiy rivojlanishiga xizmat qiluvchi texnologiyalarni joriy etish bo‘yicha qator normativ talablarni belgilaydi.[8]

AKT infratuzilmasini rivojlantirish bo'yicha O'zbekiston hukumati tomonidan bir qator muhim chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda:

Maktabgacha ta'lim muassasalarining 75% dan ortig'i zamonaviy kompyuter texnologiyalari bilan jihozlandi.

Interaktiv ta'lim platformalari – MTT tarbiyachilari va bolalar uchun mo'ljallangan onlayn ta'lim resurslari ishlab chiqilmoqda (masalan, **“Bolajon TV”** va **“Maktabgacha ta'lim uchun elektron kutubxona”**).

Onlayn o'quv platformalari orqali pedagogik innovatsiyalarni tatbiq etish – bu orqali tarbiyachilar raqamli resurslardan foydalanish bo'yicha malaka oshirishlari mumkin.

METODLAR

Talabalarning axborot va konstruktiv kompetensiyasini shakllantirish uchun pedagogik texnologiyalarni rivojlantirishda olib borilgan ilmiy tadqiqotlar, asosan, talabalarning axborot texnologiyalarini to'g'ri qo'llash, ma'lumotlarni izlash, qayta ishlash va taqdim etish kabi ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan.[9]

Talabalarning axborot - konstruktiv kompetensiyasini shakllantirishda pedagogik texnologiyalar

№	Yo'nalish	Tavsif	Bo'lajak tarbiyachilar misolida
1	Axborot-Konstruktiv Kompetensiya	Axborot va konstruktiv kompetensiya bo'lajak tarbiyachilarning axborot bilan ishlash qobiliyatlarini ifodalaydi. Bu jarayonda ular axborotni to'plash, tahlil qilish, qayta ishlash, va yangi bilimlar yaratish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Axborot texnologiyalaridan samarali foydalanish orqali bu kompetensiyalar shakllanadi.	Bo'lajak tarbiyachi o'z talabalari uchun axborotni izlash va qayta ishlashni o'rgatishda, elektron resurslardan foydalanadi.
2	Pedagogik Texnologiyalar	Pedagogik texnologiyalar axborot-konstruktiv kompetensiyani rivojlantirishda innovatsion usullarni qo'llashni o'z ichiga oladi. Bu texnologiyalar axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT), elektron ta'lim platformalari,	Elektron darsliklar va interaktiv o'yinlar yordamida bo'lajak tarbiyachilar axborot texnologiyalaridan foydalanishni o'rganadi.

		va loyiha asosida o'qitishni qamrab oladi.	
3	Pedagogik Yondashuvlar	Pedagogik texnologiyalarni samarali qo'llash uchun konstruksionizm va konstruktivizm kabi yondashuvlar asosida ta'lim jarayoni tashkil etiladi. Bu yondashuvlar orqali talabalar axborotni mustaqil tahlil qilish va yangi bilimlarni hosil qilish imkoniyatiga ega bo'ladilar.	Talabalar loyihalar asosida ishlaydi, axborot texnologiyalaridan foydalanib mustaqil ravishda ma'lumotlar to'playdi va o'zlari tahlil qiladi.
4	Axborot-Konstruktiv Kompetensiyani Rivojlantirish Metodikasi	Bu metodika interaktiv o'qitish usullari va problemali o'qitishni qamrab oladi. Bu orqali talabalar faol ishtirokchi bo'lib, muammolarni tahlil qilish va yechish ko'nikmalarini rivojlantiradi.	Munozaralar va jamoaviy loyihalar orqali talabalar real hayotdagi vaziyatlarni o'rganadi va bu orqali axborot-konstruktiv kompetensiyalari rivojlanadi.
5	Ilmiy Tadqiqotlar va Ishlanmalar	Pedagogik texnologiyalarni axborot va konstruktiv kompetensiyalarni shakllantirishga yo'naltirish bo'yicha olib borilayotgan ilmiy tadqiqotlar talabalar kreativ fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishga qaratilgan.	Bo'lajak tarbiyachilar bilan yangi o'quv usullari bo'yicha olib borilgan tadqiqotlar, innovatsion texnologiyalar yordamida ularning o'quv jarayoniga kiritilganligi o'rganiladi.

Yuqoridagi jadval bo'lajak tarbiyachilarda axborot-konstruktiv kompetensiyani shakllantirish jarayonini ko'rsatib beradi. Bu kompetensiyalarni rivojlantirishda innovatsion pedagogik texnologiyalar va yondashuvlar katta ahamiyat kasb etadi. Ilmiy tadqiqotlar bu jarayonni samarali tashkil etish uchun zarur uslubiy asoslarni taqdim etadi.

Ta'lim jarayonida pedagogik texnologiyalarni turli taksonomik darajalarda tadbiq etish ta'lim oluvchilarning bilimlarini chuqurlashtirish va maqsadli o'qitish samaradorligini oshirishning muhim usullaridan biri hisoblanadi. Bu yondashuv ta'lim jarayonining har bir bosqichida texnologiyalarni mos ravishda qo'llash orqali talabalarning kognitiv rivojlanishini ta'minlaydi va ularning o'quv jarayoniga yanada faol ishtirokini rag'batlantiradi.

MUHOKAMALAR

Ta'limni inson faoliyati sohasi sifatida axborotlashtirish, tobora murakkablashib va takomillashib borayotgan texnologiyalar bilan shug'ullanish, mutaxassis tarbiyachilarning kasbiy darajasi sifatini doimiy ravishda oshirish zarurligini shakllantiradi. Tarbiyachilar an'anaviy ilmiy bilimlarning singdiruvchi va uning rivojlanishidagi zamonaviy tendentsiyalarning joriy etuvchisi sifatida uni yangi avlodga yetkazadi. ugungi kunda axborot texnologiyalarining rivojlanish tezligi pedagoglar va bo'lajak tarbiyachilarning ularga moslashish qobiliyatidan tezroq rivojlanmoqda. Shuning uchun, pedagogik mutaxassisliklar tomonidan talabalarda axborot texnologiyalaridan foydalanib, kasbiy muammolarni hal qilish yo'llarini mustaqil ravishda izlashga bo'lgan ehtiyojni shakllantirish juda muhimdir.

Kompetensiyaviy yondashuvlarning muhim tomonlari nazariy bilimlarning aniq struktura va reja asosida o'rganilishi, bilimlarni amaliyotda qo'llash imkoniyatlaridir. Talabalar nazariy bilimlarni real hayotiy vaziyatlarda qo'llash orqali shaxsiy va kasbiy qobiliyatlarini rivojlantirishga qaratilgan yondashuv kompetensiyalarni rivojlantiradi.

Adabiyotlar tahliliga ko'ra ta'lim jarayonida bilim-malakaviy va kompetensiyaga asoslangan yondashuvlarning integratsiyasi talabalar uchun eng samarali o'qitish usulini yaratishga yordam beradi. Bu yondashuvlar bir-birini to'ldiradi va ta'lim jarayonida o'zaro integratsiya qilinadi.

Zamonaviy ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlarda kasbiy o'zini o'zi boshqarish jarayonida shaxsning kasbiy rivojlanishining eng to'liq psixologik shakllari, kasbiy kompetentlikning rivojlanish xususiyatlari E.F.Zeer tomonidan o'rganilgan.

V.N.Vedenskiyning fikricha, "kasbiy kompetentsiya" tushunchasi tarkibining kengligi, "professionallik", "malaka", "kasbiy malakalar" kabi keng tarqalgan tushunchalarni birlashtiradigan integral xususiyatlar bilan ajralib turadi. Biroq, u kontsepsiya bilan birgalikda ko'rib chiqilayotgan kontsepsiyani identifikatsiyalash hollari hali ham tez-tez "kompetentlik"dir. Kompetentlik - bu shaxsiy xususiyatga ega, va malakali professional yoki funktsional xususiyatlar majmuasidir.

Ta'lim jarayonida, konstruktiv kompetensiya yordamida o'quvchilar yoki talabalar o'z bilimlarini faol ravishda yaratadi va yangilaydi, bu esa ularning umumiy kompetensiyalarini oshiradi. Demak, konstruktiv kompetensiya, kompetensiyaning dinamik rivojlanishini ta'minlaydi.

Shuningdek, A.R.Xodjabaevning ilmiy ishlarida mehnat va kasb ta'limi tarbiyachilarsini o'quv-metodik ta'minotining pedagogik asoslari ishlab chiqilgan va ularni amaliyotda qo'llash yo'llari ko'rsatib berilgan. Bo'lajak tarbiyachilar shaxsini shakllantirish va tayyorlash jarayonini ta'minlovchi qator omillar majmuasi va shart-sharoitlari aniqlangan hamda asoslangan, o'quv-tarbiya jarayoni tizim sifatida tavsiflangan.[10]

U.N.Nishonalievning tadqiqotlarida mehnat ta'limi tarbiyachilarlarini axborot kompetentligi turli tarixiy davrlarga bo'lib o'rganilgan hamda bo'lajak pedagog shaxsining innovatsion sifatlari tadqiq etilgan. Pedagoglarni tayyorlash jarayonida bu masala dolzarb ahamiyat kasb etadi va pirovard natija bo'lajak pedagoglarning axborot kompetentligini rivojlantirishga borib taqaladi.

Talabalarning axborot va konstruktiv kompetentsiyasining loyixalash imkoniyatlari pedagoglarni tayyorlash jarayonida dolzarb ahamiyat kasb etadi. Bu masala nafaqat pedagogik ta'limning samaradorligini oshirish, balki bo'lajak pedagoglarning axborot kompetentligini rivojlantirish uchun ham muhim hisoblanadi.

NATIJA

Bizning fikrimizcha, pedagogik sohalarda axborotlashtirish jarayonlarini samarali ishlab chiqarishda ta'limning nazaryalari va tamoyillari hamda ta'lim oluvchilarning individual xususiyatlari, oliy nerv sistemasi (xotira, fikrlash idrok, xotira)ni hisobga olishi zarur.[11] O'quv materiallari bo'lajak tarbiyachini o'ziga qarata olishida uning dizayni muhim hisoblanadi. Materialning ta'limiy mazmunini muammoli vaziyatlar, mantiqiy savollarni tasvirlashda rasmi ifodalash uni mazmunini yaxshiroq tushunishga ko'maklashadi. Bu talabani qiziqishini oshiradi, o'quv materialini yaxshiroq tushunishga, xotirasida uzoq qolishiga, o'z ustida ishlashga turtki motivatsiya beradi.

Grafik loyixa ta'limda o'quv vositalarini ta'lim oluvchiga taqdim etidshda eng qulay va samarali bo'lishiga xizmat qiladi. Bu loyixalash jarayoni matn mazmuni va tasviri (konstruksiya)ni tartib bilan joylashishi o'quv materiallarini sifatini yaxshilashga yordam beradi. Grafik loyixa o'quv materiallarni idrok etishga shuningdek, ta'lim oluvchilarning axborotni tushunishi va qabul qilishiga yordam beradi.

Ko'plab ilmiy adabiyotlarga ko'ra grafik loyihalashni yanada samarali, jozibali qilish haqida tadqiqotlar mavjud. R.Parker, J.Tolett, R.Uilyam, K.Forst va O.G.Atsiuk kabi olimlar axborotni mazmunli taqdim etish usul va vositalari tadqiq qilgan. Matn va tasvirlar bilan ishlashi pedagoglarni loyihalash ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Pedagogik loyiha nazariyasi ta'lim materiallarini ishlab chiqishda asosiy tamoyillar va qoidalarni shakllantiradi. Ushbu tamoyillar o'quv materiallarini zamonaviy fan va texnikaning holatiga mos holda tanlashni, materialni tashkil etishda ilmiy asoslangan va tasdiqlangan usullardan foydalanishni, idrok etish jarayonida ta'lim oluvchilarning psixofiziologik xususiyatlarini hisobga olgan holda samarali materiallar yaratishni ta'minlaydi.

XULOSA

XXI asrda pedagogik faoliyatning muvaffaqiyatli amalga oshirilishi uchun axborot-kommunikativ kompetentsiya muhim ahamiyat kasb etmoqda. Bo'lajak tarbiyachilarning bu kompetentsiyani egallashi nafaqat ularning kasbiy tayyorgarligini oshiradi, balki maktabgacha ta'lim tizimida raqamli texnologiyalarni samarali qo'llash imkoniyatlarini kengaytiradi.[12,13]

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatmoqdaki:

- Pedagogik loyihalash orqali bo'lajak tarbiyachilarning axborot-kommunikativ kompetentsiyasini shakllantirish ta'lim jarayonining innovatsion rivojlanishiga hissa qo'shadi.

- Maktabgacha ta'limda raqamli texnologiyalardan foydalanish pedagogik samaradorlikni oshirish va bolalar uchun interaktiv ta'lim muhiti yaratishda muhim omildir.

- Bo'lajak tarbiyachilar uchun raqamli kompetentsiyalar bo'yicha maxsus o'quv dasturlari va treninglar tashkil etish pedagog kadrlarning kasbiy rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

- O'zbekiston tajribasi shuni ko'rsatmoqdaki, davlat tomonidan olib borilayotgan islohotlar pedagogik faoliyatni raqamlashtirish va AKTni joriy etish bo'yicha tizimli yondashuvni talab etadi.

Kelgusida pedagogik loyihalash texnologiyalarini yanada rivojlantirish, bo'lajak tarbiyachilarni AKT bilan ishlashga tayyorlash va zamonaviy raqamli ta'lim resurslarini keng joriy etish ta'lim jarayonining sifatini oshirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAT

O'zbekiston Respublikasi qonun va qarorlari:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti "Maktabgacha ta'lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi", 2019-yil.

2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Maktabgacha ta'lim tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-5198-sonli Farmoni, 2017-yil 9-sentabr.

3. O'zbekiston Respublikasi "Maktabgacha va maktab ta'limi to'g'risida"gi Qonuni, 2022-yil 20-oktyabr.

4. O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi "Raqamli ta'lim konsepsiyasi", 2021-yil.

Ilmiy va nazariy adabiyotlar:

5. Begimkulov U., Djuraev R.X., Isyanov R.G., Sharipov Sh.S., Adashboev Sh.M., Tsoy M.N. "Axborot-kommunikativ kompetentsiya: nazariya va amaliyot" – Toshkent, 2021.

6. Kuzmina N.V. "Pedagogik kompetentlikni shakllantirishning ijtimoiy-madaniy asoslari" – Moskva, 2018.

7. M.U.Olamova "[Talabalarning axborot va konstruktiv kompetentsiyasining loyixalash imkoniyatlari](#)" - Inter education & global study, 315-323b, 2024

8. Olamova M.U. "Ilg 'or kommunikatsion texnologiyalar asosida bo'lajak tarbiyachilarning axborot-konstruktiv kompetensiyalarini takomillashtirish" Журнал-Академические исследования в современной науке., Страницы-167-171., 2024/6/6.

9. Hasanboyeva O., Qosimova G. "Pedagogik loyihalash nazariyasi va amaliyoti" – Toshkent, 2022.

10. I.Soliyev "Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining axborot kompetentligini rivojlantirish" Ped. Fan. Fal. Dok.(PhD) dissertasiyasi, 2023 yil.

11. Vygotsky L.S. "Pedagogika va bola rivojlanishi" – Moskva, 1986.

Xalqaro tadqiqot va hisobotlar:

12. UNESCO. "Digital Pedagogy in Early Childhood Education" – 2020.

13. UNICEF. "Early Childhood Development and Digital Learning: Global Trends and Best Practices" – 2021.